

ערכין ד

משה שווערד

1. ספר עבודה ברורה

שוה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות. הקשה הטורי אבן (ר"ה כו:), מה ענין מלכיות וזכרונות ליוה"כ של יובל, דבראש השנה אמרין מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, וזכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לטובה ע"י השופר, אבל ביובל דהתקיעה באה רק לסימן שילוח עבדים והשמטת קרקעות, מה שייך להתפלל מלכיות וזכרונות ושופרות. וכתב דאה"נ אין בזה סברא וטעם, אך כיון דילפינן גזירה שוה "שביעי" "שביעי", חייב ביובל אף מה דלא שייך בו.

ובערוך לנר (שם כז.) כתב, דכעצם שייך לומר מלכיות וזכרונות ושופרות בכל יוה"כ, דהלא הגמר הדין הוא ביוה"כ, אלא כיון דעיקר הדין הוא בראש השנה, לכך אין אומרין אותו אלא בראש השנה, זולת יוה"כ של יובל, דכיון דהוקש לראש השנה אומרין אותו.

2. תוספות מסכת ערכין דף ד עמוד א ד"ה מוכרין לעולם

וגואלין לעולם - אם מכרו שדה גואלין אותו מיד וישראל אינו מותר לגאול פחות מב' שנים דכתיב (שם) במספר שני תבואות וגו' נהי דליתנהו בהשמטת קרקע כלומר בכל דין משפט השמטת קרקע דהא תנן ומוכרין לעולם ל"ה, ובר"ה (דף כט.) לא גריס רש"י נהי דליתנהו בהשמטת קרקע משום דמשמע שאין חוזרת לכהנים ביובל והא ליתא ומיהו הכא פ"י יפה וקצת קשה מה שייכי השמטת קרקע גבי יובל דהא תניא בספרי בשנת היובל הזאת זאת מוציאה עבדים (כנענים) ואין השביעית מוציאה עבדים (כנענים) ק"ו ליובל שמשטט ומה אם השביעית שאינו מוציא עבדים משמטת יובל שמוציא עבדים אינו דין שמשטט ת"ל וזה דבר השמטה שמטה משמטת ואין יובל משמט אלמא אין יובל משמט כספים ומיהו י"ל מקצת שייך השמטת כספים גבי יובל דאין שביעית נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג.

3. תוספות על מגילה דף ג/א

מבטלין כהנים מעבודתן לשמוע מקרא מגילה. וקשה אמאי מבטלין והלא אחר הקריאה יש הרבה שהות לעבודה [1] ויש לומר דכיון דמשהאיר היום הוי זמן עבודה והם מניחין אותה בשביל הקריאה משום הכי קרי ליה ביטול וא"ת ויעשו עבודתן מיד ואחר כך יקראו המגילה לבדם וי"ל דטוב לקרות עם הצבור משום דהוי טפי פרסומי ניסא:

4. ריטב"א על מגילה דף ג/א

[2] ויש מפרשים מבטלין עבודתן לגמרי אפילו כשאין שהות ביום לחזור לעבודתן וחכמים יכולים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה, ואינו מחזור אלא כדאמרן:

5. ספר עבודה ברורה

ובאין לשמוע מקרא מגילה. הקשה נחידושי צמח-המסנר (מגילה אות טפ"ח), אמאי נקט לשמוע, והא המנה צמחלה היא הקריאה, כדחזינן דנוסח הצרכה הוא "על מקרא"

מגילה". ותיק, ע"פ דברי התוס' במגילה הנ"ל שכתבו "דטון לקרות עם הציור משום דהוי טפי פרסומא ניסא". הרי דעיקר החידוש בזה הוא, שלא לקרוא בעצמם אלא להטורף עם הציור ולשמוע המגילה ברזע עם, להכי נקט לשמוע.

6. ספר עבודה ברורה

מבטלין עבודתם. בפסקי התוס' (אות י"ט) כתב דמבטלים לקרות המגילה אפילו דעובר זמן הקרבן. וטעמא דמילתא, כתב הט"ז (סימן תרפ"ז ס"ק ב') משום דמקרא מגילה מדברי קבלה הוא, וקי"ל דדברי קבלה כדברי תורה, ולכן שפיר דוחה מצוה דאורייתא. והריטב"א (מגילה ג.) כתב טעם אחר, דמגילה דוחה לגמרי אפילו מצוה מן התורה, דקי"ל (יבמות צ.) חכמים עוקרים דבר מן התורה בשב ואל תעשה.

אכן דעת הר"ן (במגילה שם) דאם אין שהות ביום לקיים שניהם נדחית קריאת המגילה מפני עבודה, כיון דעבודה דאורייתא, ומגילה דרבנן, יעו"ש.

והנה זה ברור דכל ההלכה של דחייה נאמרה רק באיסורין, דקיום עשה דוחה איסורין, אבל עשה אינו דוחה עשה אחר, וא"כ צ"ע איך מבטלין עבודה משום קריאת המגילה (לדעת התוס', לפי ביאורו של הט"ז), הא שניהם עשה ניהו. ותיק בקובץ חידושי תורה (עמוד לד), דזה לאו מדין דחייה היא, רק זה דין קדימה, דקריאת מגילה קודמת לעבודה. ודעת התוס' דאם מצוה אחת קודמת לחברתה, עושין את הראשונה, ואע"ג שע"י כך לא תתקיים השניה כלל, כי בדין קדימה נאמר גם דין פטור, אבל אין זה מדין דחייה. אמנם גם בדין קדימה הוא רק היכא שמבטל את המצוה השניה בשב ואל תעשה, אבל לא היכא שמבטלה בקום ועשה.

7. רבינו גרשום על ערכין דף ג/ב

ואכלו אותם אשר כופר בהם. מלמד שהכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים [1] והא אכילה חובה היא ולא תיבעי [זימון] (ברכה) קמ"ל ואכלת ושבעת בשביעה תלה רחמנא והא איתנהו:

8. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ערכין דף ד עמוד א

סד"א ואכלו אותם אשר כופר בהם וכו'. יותר תתיישב הגמ' לפי גירסת השטמ"ק, סד"א ואכלת ושבעת וברכת כתיב וכו'. [2] והיינו דס"ד דכיון דאין אכילתן לצורך שביעה אלא אוכלין אותו לכפרה וא"כ ליפטרו מברהמ"ז קמ"ל.

ורבינו גרשום מבאר דהס"ד הוא מכיון דאכילתן חובה ס"ד דליפטרו מברהמ"ז. ועדיין צ"ב בזה מה הסברא לפטור מברהמ"ז מכיון שאוכל לצורך כפרה, או משום שהוא חובה, והרי עכ"פ שבע הוא. גם יל"ד קצת דצריך להעמיד הגמ' בשיירי מנחות ולחם הפנים שיש בהם חיוב בהמ"ז, ובגמ' לא הוזכר כלל באיזה אכילת קדשים איירינן.

ולו"ד הראשונים היה נראה לפרש דאיירי באכילת בשר קדשים, והיינו שהיו אוכלין תמיד חולין ותרומה קודם אכילת הקדשים כדי שיהיה נאכל הקדשים על השובע. [3] והס"ד בגמ' הוא שמכיון שכל אכילתן

שאוכלין התרומה והחולין היא לצורך אכילת הבשר, א"כ יהיה דין האכילה כעיקר וטפל, והפת של חולין הוא טפל לבשר, ולכך ס"ד שלא יברך על הפת בהמ"ז כדי עיקר וטפל, [דגם כשאוכל העיקר לפני הטפל איבד ברכה הראויה לו, ואין מברך עליו אלא שהכל כמש"כ הרמ"א סימן רי"ב, ועיין מג"א שם], קמ"ל דדין עיקר וטפל שייך רק כשהוא טפל מצד המציאות, אבל לא כשהוא טפל מצד הדין.

[א"ה: אמרתי לרבינו שליט"א דנתקשיתי בענין זה בספק ברכה שטועמין משהו ממין אחר כדי לצאת ידי הספק, והיאך אפשר לברך על אותה טעימה, כיון דאין טועמו אלא כדי שיצא מספק ברכה על המאכל שרוצה לאכול, וא"כ יהא דינו כמו עיקר וטפל. ולהסברא הנ"ל דלא נחשב טפל רק כשהוא טפל מצד המציאות א"ש]. ועדיין לא נתיישב לי לשון הגמ', דמה צריך להך קרא ד"אשר כופר בהם", ורש"י פירש מלמד שכהנים אוכלין וכו', ומה צריך לכל זה, וסגי לאתויי רישא דקרא "ואכלו אותם" הרי שאכילתן חובה, וזה קשה על כל הפירושים בגמ'.

עוד בהג"ל וחלוק דין אכילת קדשים משאר מתנות כהונה

ויש לפרש הגמ' בדרך אחרת, דהנה בכל מתנות כהונה כל מצוות אכילתן היא בדרך הנאה, וגם נאמר בהן "למשחה", ובזה פשוט דחייבין בזימון, דאף דאכילתן מצווה, מ"מ זהו מצוותן לאכלן כדרך אכילה וליהנות באכילתן. [4] אכן אכילת קדשים חלוק בזה משאר מתנות כהונה, וכמו שמצינו ביה"כ שחל בע"ש שהיו הכהנים אוכלין השעיר בליל שבת כשהוא חי והרי זה שלא כדרך אכילתו, ומבואר דבאכילת קדשים מלבד הדין אכילה משום לתא דמתנות כהונה [דבזה נאמר "למשחה"] יש גם דין באכילתן משום לתא דמצוות אכילת הכהנים.

ומעתה יל"פ בשמעתין כפי פירוש הראשונים ז"ל [השמ"ק, ורבינו גרשום], והס"ד לפטרן מבהמ"ז הוא משום דאכילתן חובה ולכפרה, והיינו דמכיון דאכילתן [גם] משום לתא דאכילת קדשים ובזה יסוד מצוותו אינו אכילה בתורת אכילה דווקא, דאף שלא כדרך אכילתו מתקיים מצוותו, לכך ס"ד דעל אכילה כזו אין חיוב בהמ"ז ואף דאוכלן כדרך אכילתו, ולכך מביאה גמ' הפסוק ד"אשר כופר בהם", דמכאן נלמד הדין המיוחד באכילת קדשים, שאינו שייך בשאר מתנות כהונה.

[א"ה: אמרתי לרבינו שליט"א דיל"פ הגמ' לפמש"כ הביה"ל דבאכילת קדשים יש ב' דינים, דמלבד מצוות האכילה שהיא אקרקפתא דגברא שמקיימה כל כהן באכילתו, יש גם דין על הקרבן שיאכל. [וזה מתקיים גם בפחות מכזית]. ומעתה יל"פ דוודאי שאר אכילת חובה כמו מצה וכיוצא"ב לא הוה ס"ד כלל לפטרן מבהמ"ז, דעכ"פ זהו מצוותו לאכול, [5] אבל באכילת קדשים דהמצווה היא גם משום הקרבן שיתאכל, בזה ס"ד שלא יתחייב בבהמ"ז. והשתא מיושב למה הוצרך הש"ס להביא המקרא ד"אשר כופר בהם", דדין זה שיתאכל הקרבן זה מישך שייך לכפרת הבעלים. ואמר לי רבינו שליט"א דהא ד"בעלים מתכפרים" זה שייך לאכילת הכהנים מצד מצוות הגברא, דזה מה שמבואר בפסוק זה, דכהנים אוכלין ובעלים מתכפרין, דע"י מצוות האכילה שמקיימין הכהנים מתכפרים הבעלים].

9. טל תורה מסכת ערכין דף ד עמוד א

ל"צ דקאכלי קדשים. [6] לכאורה הו"מ למימר דמירי בקדשי קדשים [א] כגון שירי מנחה בעזרה וסד"א דלא מצטרפי לזימון כיון דל"ש בזה קביעות והסיבה כיון דאין ישיבה בעזרה ועיקר קביעות הוא בישיבה וקמ"ל דלצורך אכילת קדשים רשאים לאכול בישיבה כתוס' יומא כ"ה ד"ה אין וצ"ע וע' פמ"ג באו"ח בא"א ס' קצ"ו מ"ש דלא משכ"ל הא דקאכלו קדשים בעזרה דא"כ זר מה בעי התם [ב] וע"כ בקדשים דמתאכלי חוץ לעזרה וא"כ ע"כ בבשר חזה ושוק ומוכרח כשיטת הגאונים שם יעו"ש ודבריו תמוהים דבחוץ לעזרה נמי משכ"ל [ג] בלחמי תודה דאסור לזר ונאכל נמי חוץ לעזרה [ד] וגם בעזרה משכ"ל לשהכהן אוכל שירי מנחה והזר לחמי תודה דמותר לזר לאוכלן שם כמ"ש מג"ל פ"ב מה' שחיטה.

10. דף על הדף מסכת ערכין דף ד עמוד א

בגמ': הכל חייבין בזימון כהנים כו' פשיטא לא צריכא דקאכלי קדשים, סד"א, ואכלו אותם אשר כופר בהם אמר רחמנא והא כפרה היא קמ"ל ואכלת ושבעת אמר רחמנא והא איתנהו. במשך חכמה (דברים ח' י') מבאר דכל ענין ברכת המזון - אחרי שהוא אוכל, הוא מפני שעל ידי האכילה ושובע ובטן מלאה עלול הוא לבא לידי חטא, כמו שאחז"ל (ברכות ל"ב ע"א) מלי כריסי זני בישוי, לכן צוה השי"ת כשיאכל וישבע, או אז יזכיר שם אלקים בתודה ויברכנו ויזכור שהוא אשר זן ומפרנס אותו בכל עת ובכל שעה.

7] ועל פי זה מברר דברי הגמרא כאן, דסד"א דכיון דכהנים אוכלים מקדשי גבוה, שי"ב כפרה, א"כ אכילה נשגבה כזו אינה יכולה להביא לידי חטא, קמ"ל ואכלת ושבעת אמר רחמנא, ועדיין יש חשש ש"ואכל ושבע ודשן" וירום לבו ויגיס דעתו, ולכן צריכין לברך ברכת המזון.

11. תוספות מסכת ערכין דף ד עמוד א ד"ה והך דאכילת

והך דאכילת קדשים - משום כפרה היא דכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם וגו' מלמד שהכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים אימא לא תיבעי זימון כו' מצטרפין אי אכלו חד כהן וחד לוי וחד ישראל כהן בהדי זר מצי אכיל מן החולין הלכך מצטרפין ל"ה ומכאן נראה דג' בני אדם המודרים הנאה זה מזה אינן מצטרפין כיון דאין אחד מהן יכול לאכול עם חבריו ומיהו נראה דג' בני אדם המודרין אינה ראויה ברורה דשאני תרומה שאין לה היתר לזר אפי' בשאלה מה שאין במודר הנאה ובברכות (ד' מה' ד"ה אכל) הארכת.

• הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ערכין דף ד עמוד א

תוד"ה והך דאכילת קדשים, דשאני תרומה שאין לה היתר לזר אפילו ע"י שאלה. האחרונים ביארו בכוונת התוס' דמאחר שבא ליד כהן אין לה שאלה, ועיין ב"י [ואליהו רבה קצ"ו, ג']. אכן לא משמע ביאור זה כאן בלשון התוס', אלא נראה כוונתם דמכיון דאף אחר שישאל על התרומה הרי הוא חוזר להיות טבל, אלא דעדיין יש להתיר משום שיכול לישאל ולהפריש ממקום אחר, וזה אינו מכיון דהוי תרי הואיל, ואינו דומה למודר הנאה דהוי חד הואיל, דמיד שנשאל מותר.

• ספר יד בנימין

דף די בצמ', הכל מצטרפין לזימון כו'
פשיטא, לא צריכא דקאכלי
כהנים תרומה כו' וזר קאכלי חולין סד"א
כו' קמ"ל דזר צהדי כהן לא מצי אכיל, כהן
צהדי זר מצי אכיל. כתבו הפוסקים דה"ה
באחד שאכל מאכלי חלב ושנים אוכלין בשר
דמצטרפין מהאי טעמא לזימון כיון דזה שאכל
חלב מצי אכיל עם אחרים בשר, וצ"ה ה"ה
בשם ס' מנהגים דנותנין לזרך לאותו שאכל
חלב כו' ועי"ש שהשיג ע"ז, ועי' מש"כ בזה
בצ"ק ובצ"נ. וע"ע במג"א סי' קצ"ו.

• משנה ברורה על או"ח סימן קצו

(ט) לשלשה שמודרים וכו' - בין שכל אחד מהם מודר מחבירו בין שאחד מודר מהשנים והשנים ממנו דעכ"פ אותו האחד אינו יכול לאכול משלהם והם משלו לכך אינם מצטרפין אבל כששנים מודרים מאחד והוא אינו מודר מהם ודאי מצטרפין כיון שהאחד יכול לאכול עמהם. כתבו הפוסקים דה"ה כשאחד אוכל חלב או גבינה והשנים בשר מצטרפין שהאוכל גבינה הרי יכול לאכול מלחמם אע"פ שהוא מלוכלך בבשר אם יקנח פיו וידיחנו [והמנהג (יב) שהאוכל גבינה הוא המברך ברכת הזימון ולא להיפוך שהוא הגורם להזימון] אבל אם אוכל גבינה קשה אינו מצטרפין שהמנהג עכשיו שלא לאכול בשר אחר גבינה קשה ע"י קינוח והדחה וכן מר"ח עד ט"ב שאין אוכלים בשר רק בסעודת מצוה ויש שנוהרין גם בזה ואוכלין רק מאכלי חלב כמו שכתב בסימן תקנ"א אותן שנוהרין מבשר ואוכלין חלב אין מצטרפין עם אוכלי בשר דהרי אין יכולין לאכול זה עם זה אלא אם כן אכלו כזית פת קודם שאוכלי בשר התחילו לאכול בשר בלחמם שאז עדיין היו יכולין לאכול ביחד או שאחד מבני הסעודה אכל כזית לחם אחר שאינו מלוכלך לא בבשר ולא בחלב שזה מצרף את כולם שהרי כולם יכולים לאכול מלחמו:

12. ספר עבודה ברורה

לֹא צָרִיכָא דְקֹאכְלִי קִדְשִׁים סֵד"א וְאֹכְלוּ אוֹתָם אֲשֶׁר כּוֹפֵר בָּהֶם.
בְּסִמּוּךְ לַעֲנִין צִירּוֹף לְזִמּוֹן נִקְטָה הִגְמ' "דְּקֹאכְלִי כֹהֲנִים",
וְצ"ב אִמְאִי הִכָּא נִקְטָה הִגְמ' "דְּקֹאכְלִי קִדְשִׁים" סִתְמָא דְמִשְׁמַע
אֶף יִשְׂרָאֵל. וּבִשְׁטַמ"ק (אוֹת א') גֵּרַם גַּם הִכָּא דְקֹאֵי עַל הַכֹּהֲנִים.
וְצִיָּאֵר הִגְרַמ"ד, דְּצ' הִגִּירָסָאוֹת תְּלוּיּוֹת צִפְלוּגְתָּה רִש"י
וְהִרְמַצ"ס, דְּשִׁיטַת רִש"י צִפְסָחִים (דָּף נט. ד"ה נִשְׁאֵר) לֹאֲף
הַצִּעֲלִים צֹאכִילָתָם מִקִּיָּמִים מִנּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל "וְאֹכְלוּ אוֹתָם אֲשֶׁר
כּוֹפֵר בָּהֶם" וְאִיכָּא כִפְרָה צֹאכִילָתָם. וְשִׁיטַת הִרְמַצ"ס (צִפ"י
מִהֲלֹכוֹת מַעֲשֵׂה הַקִּרְבָּנוֹת ה"א), דֶּרֶךְ צֹאכִילָת הַכֹּהֲנִים אִיכָּא כִפְרָה.
וְלִשְׁיטַת רִש"י מִצִּוָּאֵר הֵיטֵב, דִּתְחִילָה אִיירִי לַעֲנִין חִיּוֹב זִימּוֹן,
וְהִהוּ"א דְכָל אֹכִילָה שְׁהִיָּא לִכְפָּרָה אֵין צֵה חִיּוֹב זִימּוֹן, וְכִיּוֹן
שֶׁגַם אֹכִילָת הַצִּעֲלִים מִכְפָּרָתָהּ, נִמְנָא דִּהִהוּ"א זֹו הִיָּא בְּכָל אֹכְלִי
קִדְשִׁים, לִכְךָ נִקְטָה הִגְמ' "דְּקֹאכְלִי קִדְשִׁים" צִסְתָּמָא. אִוְלָם
בְּסִמּוּךְ שְׁהִיָּדוֹן הוּא לַעֲנִין צִירּוֹף, וּמִיירִי דְחֶלֶק מִהַסְּפָעִדִים
אֹכְלִים דְּצֵר שְׁאֲחֵרִים אִינֵם יֹכִילִים לֹאכּוֹל, נִקְט' "דְּקֹאכְלִי כֹהֲנִים",

13. טל תורה מסכת ערכין דף ד עמוד א

שם כי מייתי נמי חוטא הוא דקמעיל חולין לעזרה. לכאורה קשה הא י"ל דבטל ברוב כמ"ש רש"י ד"ה שלנו וי"ל דודאי אם כהנים צריכים ליתן שקלים רק ששקליהם יהי' על קרבנות שאינם נאכלין ולוקחין משקליהם גם ללחה"פ ע"ז י"ל דבטל ברוב כיון דעכ"פ שקלי קודש הם והקדש תורת איסור עליו ובטל ואין לו דין ממון כמ"ש בש"ש ש"ו פ"ד אבל לבן בוכרי דאין כהן שוקל כלל והוי מעות חולין של כהן ל"ש דין ביטול דממונא לא בטל וא"ש.

• ספר עבודה ברורה

(ובטל תורה הקשה, דכיון דחלק הכהנים הוא מיעוט מהחלק של כלל ישראל, א"כ י"ל דאיסור חולין בעזרה בטל ברוב, יעו"ש תירוצו. ובהשג יד תירץ, דהכלל הוא דביטול ברוב מועיל רק לסלק איסורים מהמועט, אך אינו מועיל להוסיף דינים על המועט, והכא החסרון בחלק הכהנים אינו רק איסור גרידא שיהא מועיל בזה ביטול ברוב לסלק את האיסור, אלא חלקם הוי חולין ואינו ראוי ליקח הימנו קרבן, ותו לא שייך לומר דע"י ביטול ברוב יחול על המעות חולין שם קדש, דביטול ברוב אינו יכול להוסיף דינים.

14. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ערכין דף ד עמוד א

דמסר להו לציבור. בשעה"מ (הל' שקלים א', א') מקשה מכיון דקנין דרבנן לא מהני לדאורייתא [וכמש"כ הרמב"ם ז"ל (הל' לולב ח', י') דקטן שהגיע לעונת הפעוטות אין יכול להקנות אתרוג לגדול לצאת בו] א"כ היאך הקטן מביא מחצית השקל, והרי מכיון שאין יכול להקנותן מדאורייתא הרי זה מדאורייתא חולין

בעזרה. ומתריץ השער המלך דמדאורייתא אין חסרון כלל מכיון דבטל ברוב דשקלי הקטנים בטלים ברוב השקלים, ורק מדרבנן אין ממון בטל ברוב, ולזה מהני שפיר הקנין דרבנן דקטנים. ולדבריו הא דפריך בשמעתין על הכהנים דמיתו חולין בעזרה, היינו מדרבנן דמדאורייתא בטל ברוב.

ולי נראה לתריץ דקטנים השוקלין אפשר להעמיד במופלא הסמוך לאיש דהקדישו הקדש, ולשיטת הרמב"ם (הל' נדרים י"א, ד' - ה') הקדישו הקדש מדאורייתא. (והראב"ד נזירות ב', י"ג נסתפק בדבר), אלא דלפי"ז יל"ד דלא מיירי בכל הקטנים השוקלים מחצה"ש, והאמת הוא כן דהרי גם לתירוץ השעה"מ דמהני קנין דרבנן של הקטנים וכו', לא איירי בכל הקטנים אלא דוקא בקטנים שהגיעו לפעוטות. (ועי' מש"כ במופלא בריש מכילתין).

15. ספר עבודה ברורה

הואיל וליתנהו בשקלים ליתנהו בערכין. הקשה השער המלך (פ"א מהלכות שקלים ה"א), דמאי קאמר דקס"ד דכהנים אינם בערכין כיון דאינם בשקלים, הא מצינו למימר דנשים וקטנים יוכיחו דאינם בשקלים וישנם בערכין. וכתב דמקטן אין להוכיח, די"ל דכיון דאינו מופקע לגמרי משקלים, דאמי לכלל חיוב כשיגדיל, לכן חשיב "ישנו בשקלים", אבל כהנים שמופקעים לגמרי משקלים שפיר קד"א דאף בערכין ליתנייהו, עכ"ד.

אך אכתי קשה מנשים דליתנייהו בשקלים ואפ"ה רצי להו קרא לערכין. וכתב דהפלאה שבערכין, דאח"כ לפי הו"א זו היינו אומרים דגם נשים אינם מעריכות כיון שאינן בשקלים, (ומאי דאיתא בקרא נשים צפרשת ערכין הוא רק לענין שנערכות, והא דמעריכות מרצין מקרא לקמן צמוד ב').

ובדברות אריאל חירץ לפי מה שכתב השער המלך (פ"ד מהלכות שקלים) דנשים פטורות רק מ"חיוצ" שקלים, אבל אם נחנו, חלה על נתינתם שם מחצית השקל, משא"כ כהנים לזן צוכרי מופקעים לגמרי מתורת שקלים, דאפילו רצו לתרום אין מקבלים מהם בתורת מחצית השקל אלא צריכין למוסרם לציבור, ואי אפשר להם לתרום בתורת מחצית השקל. ולכן נשים חשיבי "ישנן בשקלים", שהרי יכולות לתרום מחצית השקל, ולכן ואיתנהו בערכין, משא"כ כהנים שהופקעו לגמרי מתורת מחצית השקל, שפיר קס"ד דכיון דליתנהו בשקלים ליתנהו אף בערכין. ולפ"ז ה"ה קטנים כיון דאם נחנו מקבלים מהם בתורת מחצית השקל, שפיר חשיבי "ישנן בשקלים".

16. שפת אמת על ערכין דף ד/א

בגמ' אלא מעתה גבי איל אשם וכו'. וקשה דהא רק ס"ד הוי הכי אבל באמת תני דכהנים חייבין א"כ ליתא לכלל זה. וצ"ל כוונת הקושיא דא"כ הו"ל לאשמעינן נמי תנא דאיל אשם נוהג בכהנים:

17. ספר עבודה ברורה

דבר שהנשמה תלויה בו ת"ל נפשות. יש לעיין אם הלימוד הוא דאע"ג דהעריך רק ראשו, חייב לתת ערך כולו, או דלמא דהלימוד הוא דהיכא דמעריך אבר שהנשמה תלויה בו, הרי זה מעריך כולו. ובקרבן דוד (על דף יט:) חקר בזה, וכתב דנפ"מ באומר "ערך ראשי ולבי עלי", דאם זה נחשב כאילו העריך כל גופו, אינו חייב אלא ערך אחד, ואם זה מיקרי ערך אברים, אלא שחידשה תורה דיש לאבר אחד ערך כולו, א"כ חייב בשני ערכין. וראה בדברינו ברש"י ד"ה ת"ל.

18. ספר יד בנימין

שם בגמ', אחד שהעריך מאה ממין וכו'.
בחזו"א לערכין (סי' כ"ט סק"י)
וכן בס' שפ"א נחקשו בזה מאי ס"ד לחלק
בין אחד למאה, וצאמת כזר הקשה כן
בשטמ"ק בהשמות להדיא בשם הרא"ש ז"ל
ח"ל "תימה מה לי אם העריך מאה ומה לי
אם העריך אחד מידי דהוי אמתקיש מאה
בהמות כאחת, וי"ל דהא דאיצטריך לרבו
מיירי כשאומר ערך פלוני ופלוני ולא אמר
ערכי כלשון רבים, דסד"א ערך הראשון לחודי'
קמ"ל עכ"ל. והתוס' נמי פי' דע"א קנח

19. תוספות על סוכה דף כח/ב

השוה הכתוב אשה לאיש. וא"ת פ"ק דערכין (ד' ד:): דאמר אין לי אלא איש שהעריך אשה שהעריכה ממין ובפ' ד' מיתות (סנהדרין דף סו.) גבי מקלל אביו ואמו דאיצטריך לן איש איש לרבות אשה דדריש לה מדכתיב איש תרי זימני דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות תיפוק ליה מדהשוה אשה לאיש וכן בפ' נגמר הדין (שם ד' מו:) אין האשה נתלית מדכתיב איש ולא אמרי' השוה אשה לאיש וי"ל דלענין פרשה שנאמרה בלשון זכר הוא דאמרינן השוה הכתוב אשה לאיש דאהא מייתי לה בריש תמורה (ד' ב:) והכא גבי אורח אבל היכא דכתיב איש ממעטינן אשה ...

20. ספר עבודה ברורה

אשה שהעריכה אשה ממין. הקשו התוס' (סוכה כח: ד"ה השוה), למה צריך פסוק לומר דנשים ישנן בערכין, תיפוק ליה משום דקי"ל השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, יעו"ש. וביאר ביקר הערך, דאע"ג דערכין הוי עשה, ורק בלא תעשה השוה הכתוב אשה לאיש, מ"מ איכא בערכין לאו של "בל תאחר" ו"לא יחל".

21. ספר עבודה ברורה

יכול לא יהו בערך איש וכו'. כתב השפת אמת, ח"ל: וקשה
דעל זה למה לי קרא, בלא"ה מסבירא אינו מחויב רק
ערך הפחות, והיכי הוי ס"ד לחייב בערך איש, (ונראה דקושימו
רק אטומטוס ולא על אנדרוגינוס). וי"ל דאפילו נקרע אח"כ והוא
זכה מ"מ כיון דנשעת ערך טומטוס הוא, ממעט ליה קרא
מערך זכה, יעו"ש. ובהשמטות הוסיף, דרש"י בזכורות (דף מז:
ד"ה סמ"י) פירש דהיכא דאיכא ספק אזלינן לחומרא, כיון דאיכא
ספק איסור "כל יחל", יעו"ש. ולפי זה שפיר אינטריך למעטו
מערך זכה.

22. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ערכין דף ד עמוד ב

תפשת מרובה לא תפשת. האחרונים מקשין לפמש"כ התוס' ביומא ע"ב. (ד"ה נעבד) בדבר שיש קצבה למרובה
לא אמרינן להך כללא דתפשת מרובה וכו'. אמאי לא מחמירינן לחייבו בחמישים שהוא דבר קצוב.
ונראה דלתוס' אין כוונת הגמ' כאן להזדקק לכלל דעלמא של תפשת מרובה, אלא זהו כעין הא דאיתא בשילהי
מנחות באומר הרי עלי עולה דלראב"ע מביא תור או בן יונה ולרבנן כבש ולא פליגי מר כי אתריה וכו'. ועכ"פ
מבואר שם בדבר שהאדם מחייב את עצמו דעתו הוא על הפחות שבחייבים, דדוקא כשאנו דנים במה שאמרה
תורה צריך להגיע לכלל דתפשת מרובה לא תפשת, אבל במה שמחייב את עצמו אי"צ לזה. ואף דמלשון רש"י
משמע דכוונת הגמ' לסברת "תפשת" דבעלמא, אכן להתוס' יש לפרש כנ"ל.

23. ספר עבודה ברורה

"ערך סתם" האם הוא ערך או נדר והנפ"מ
ערך סתם. כתב החזו"א (סימן כ"ט ס"ק י"א), דללישנא קמא
דערך סתם הוה כמפרש שלשה סלעים ולכן אינו נידון
בהשג יד, יסודו הוא משום דערך סתם לאו ערך הוא אלא
נדר דמיס הוא. ונפ"מ בזה לר"מ דס"ל (דף ה:) דעכו"ם אינו
מערך, מ"מ בזה יודה דיש אלל עכו"ם חורט ערך סתם כיון
דאין זה ערך אלא נדר.

24. ספר עבודה ברורה

במפרש דמי. בליקוטי הלכות חקר מה הדין אם פירש ואמר
"ערך פלוני עשרים שקל עלי", ונמנא אותו פלוני
מעשרים ועד ששים שערכו חמשים שקל, האם גם לענין זה
מהני פירושו ואין צריך ליתן כי אם עשרים, או אפשר דלא
אמרינן דמפרש מהני רק אם אותו אדם קנצתו אינה יותר
ממה שפירש, והחידוש הוא דאינו נידון בהשג יד, אכל כשקנצת
הנערך יותר ממה שפירש לא מהני פירוש, דכיון דאמר "ערך
פלוני" הרי נתחייב בערך החורה, ולא מהני מה דאומר אח"כ
סכום אחר, יעו"ש.

25. ספר עבודה ברורה

כי שקול הוא ויבואו כולם. כלל הוא דהיכא שהדרשות שקולות אמרינן דכיון דאי אפשר להוציא אף אחת מהדרשות מכיון שאין אתה יודע איזה מהן להוציא - לכן דורשים את כולם. ובטעם הדבר מבואר ביראים (סימן ע"ז), דלפיכך הוציא הכתוב בלשון שמשמעותו כמה ענינים כדי שנדרוש את כולם, יעו"ש. והכא אילו היה כתוב רק "נפש" אפשר ללמוד כל הדרשות האלו,

26. ספר יד בנימין

אבל החוס' נשם פי' הקונטרס מפרשים דמשמנין הכוונה דשמין רק אותו אבר שמכר, ודלא כפירש"י שלפנינו, ודעת הרמב"ם צפ"ה מהל' ערכין הל"ז הוא איפכא דשומפין דנקט גבי הקדש היינו דשמין רק הראש ונותן להקדש דמי הראש, וגבי מכירה צמוכר ראש עבד או חמור מתחלקין ציניהם צולה כמו שומפין כמבואר מדבריו צפ"ז מהל' מכירה, ודעת הראש"ד צהל' ערכין שם דשומפין דנקט גבי הקדש היינו שומפין ממש כדעת רש"י ז"ל והארכנו בזה בתוד"ה הוא והקדש יעו"ש.

שם בגמ' ראש עבד זה הקדש, הוא והקדש שומפין צו, ראש עבד זה מכור לך משמנין ציניהם כו'. מפירש"י מבואר דהלשון "הוא והקדש שומפין" והלשון "משמנין" היינו הך והיינו דמשמנין הכוונה דשמין את כל העבד או את כל החמור כמה שיהי' ומתחלקין ציניהם חצי חצי כשותפות, ולכן הקשה רש"י מאי שנא דנקט הכא שומפין וגבי מכירה נקט משמנין.

27. ספר עבודה ברורה

אלא לא קשיא הא בקדשי מזבח הא בקדשי בדק הבית. פי', וכל הריבוי שנידון בכבודו נאמר בקדשי בדק הבית ולא בקדשי מזבח.

בשער המלך (פ"ה הי"ז-הי"ח) הקשה דבסוגית הגמ' (חולין קלה.) מבואר איפכא - דבקדשי מזבח אמרינן דפשטה קדושה בכולה ובקדשי בדק הבית לא אמרינן, עכ"ד. ומבואר מדבריו דנקט דדינא דנידון בכבודו הוא דין של פשטה קדושה ולכן הקשה סתירה זו. והקשו האחרונים, איך יתכן לומר דדינא דנידון בכבודו הוא דין של פשטה קדושה, הא גם בנדרי דמים, דנודר דמי ראש פלוני עלי', דכל מהות הנדר הוא רק נדר דמים בשיעור דמיו של פלוני, ואין כאן חלות קדושה כלל בנידר, ולא שייך בזה כלל תורת פשטה קדושה, ובכל אופן נידון בכבודו, חזינן דדין נידון בכבודו לא הוה מענינא דפשטה קדושה כלל, וצ"ע. וע' בדברינו לעיל ד"ה והא.

א. חשוקי חמד מסכת ערכין דף ד עמוד א

ואכלו אותם אשר כופר בהם - למה אסור לאכול מהשעיר של יום הכיפורים פחות מכשיעור שאלה הקשה רבינו הקבא דקשייתא (קושיא ז). נאמר בתורה (שמות כט לג) ואכלו אותם אשר כופר בהם, וכתב הרמב"ם (פ"א ממעשה הקרבנות ה"א) אכילת החטאת והאשם מצות עשה, שנאמר "ואכלו אותם אשר כופר בהם", הנהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, והוא הדין בשאר הקדשים שאוכלים אותם הנהנים שאכילתם מצוה. ואם כן קשה למה אין הנהנים אוכלים ביום הכיפורים את שעיר החטאת כמבואר במנחות (דף צט ע"ב), הלא איסור אכילה ביום הכיפורים הוא רק בככותבת, ואילו מצות אכילת קדשים מתקיימת בכזית, ואם כן יבא עשה דאכילת קדשים בכזית, וידחה לאו דאכילת פחות מככותבת ביום הכיפורים?

והוסיף וביאר שם, דהנה לדעת ריש לקיש ביומא (דף עג ע"ב) אין איסור כלל בחצי שיעור, ולדעת ר' יוחנן חצי שיעור אסור מהתורה אבל פטור מכרת, ומכל מקום גם לשיטת רבי יוחנן העשה צריך לדחות את הלא תעשה, שהרי מבואר בזבחים (דף לג ע"ב) שלמרות שאין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת, מכל מקום בחצי שיעור שאין בו כרת, עשה דוחה לא תעשה, יעו"ש, ואם כן גם בענינו קשה, מדוע לא אמרין שהעשה של אכילת קדשים ידחה את הלא תעשה. וביותר קשה דהלא במקום דאיכא אפשרות אכילה, מעכבת האכילה את הכפרה (כמבואר בפסחים דף נט ע"ב ובתוס' שם ד"ה יכול), ונמצא דעד שלא יאכלו את הקרבן, לא תהיה כפרה, ובודאי עדיף שתהיה הכפרה ביוה"כ פ עצמו, ומחוייבים להשתדל שיהיה כן, ומדוע שלא יאכלו עכ"פ כזית ביום הכיפורים עצמו?

תשובה יעוין בשו"ת מהרש"ם (ח"ז סימן צג) שהקשה קושיא זו, ובתחילה כתב ליישב שמכיון שהוא מקיים באכילת הכזית מצוות אכילת קדשים, אם כן מגו דחשיב אכילה למצוות עשה הוי נמי אכילה ליום הכיפורים, אלא שדחה המהרש"ם סברא זו מהגמרא בכריתות (דף יד ע"א), שם מוכח דאף דלגבי איסורי חלב ופיגול וכדומה מיחשב אכילה, מ"מ משום יוה"כ אינו חייב אלא בככותבת.

ועוד כתב ליישב דגבי איסור חצי שיעור דאסור משום דחזי לאצטרופי לכשיעור, גם בדאיכא עשה אסור, כיון דבשיעור שלם איכא כרת, ולא אתי עשה ודחי ללא תעשה שיש בו כרת, אם כן גם בחצי שיעור אסור, דמכל מקום חזי לאצטרופי, וכשיצטרף הרי יהיה אסור, יעו"ש מה שדן בסברא זו, ולמעשה דחה תרין דעות, על פי דברי התוס' בשבועות (דף כג ע"ב ד"ה דמוק), שם משמע שגם באופן זה אמרין שאין איסור בחצי שיעור.

והסיק המהרש"ם וז"ל: לכן נראה דלפמ"ש התוס' בקידושין (דף לח ע"א ד"ה אקרוי) [ליישוב בשם הירושלמי מדוע לא אכלו מצה של חדש, ושהעשה של בערב תאכלו מצות ידחה את הלאו של חדש], דגזרו כזית ראשון אטו כזית שני, הכא נמי בזה.

והוסיף שם דמטעם זה מיושב גם מה שהקשה ר"מ דביוה"כ שחל בשבת יאכלו כזית, דליכא כרת, ויקיים מ"ע דאכילת שבת, ולפי מה שכתבתי ניהא, עכ"די.

ויש להוסיף שבענינו יש מקום גדול יותר לגזור כזית שני אטו כזית ראשון, משני טעמים:

א. אם גזרו בחדש שמא יבוא לאכול עוד כזית למרות שחדש בדילי מיניה כמבואר בפסחים (דף יא ע"א), כל שכן שיש לגזור כן במקומות שלא בדילי מיניה.

ב. בנידוננו יש סברא הפכית, שהרי בקדשים הוא מקיים מצוה בכל כזית וכזית הנאכלת, וממילא יש יותר סברא לחשוש שימשך ויאכל ב' כזיתים ויגיע לידי חיוב כרת, ובודאי שיש לגזור איסור בזה.

עוד יעוין בשו"ת כתב סופר (אר"ח סימן קטו) שהקשה על הס"ד של הגמרא ביומא שסברה דלריש לקיש חצי שיעור מותר לגמרי ואפי' איסור דרבנן ליכא, דאם כן קשה מדוע לא חילקו את לחם הפנים ביוה"כ שחל בשבת, ומדוע לא אכלו כזית משעיר של יוה"כ ביוה"כ.

והעלה שם שכל מה שאמרין שלריש לקיש אין איסור בחצי שיעור, היינו בפחות מכזית, דכשאוכל כל שהוא, לא מייטב דעתיה כלל, אדרבא מעורר תאות המאכל, ואינו מייטב כלל, אבל כשאוכל כזית היה פשוט לגמרא דמייטב פורתא ויש בזה איסור, ולכן לא קשה ממנחות, מהדין שהחלות מתחלקות לערב ומשעיר יוה"כ, דכיון דבעי למיכל למצוה כזית בבת אחת או בכדי אכילת פרס מודה ר"ל דאסור ביוה"כ מדאורייתא,

יעו"ש. והעיר על דברי מרן הגרי"ח זוננפלד במכתבו (הו"ד בספר מרא דארעא דישאל עמ' ס) דמה הקשה שיהיה מותר לחלק לחם הפנים ביום הכיפורים, הרי מבואר במג"א (סימן תריב סק"ו) בשם הירושלמי שאסור לגעת באוכל ביוה"כ שמא יבוא לאוכלו, וגם לדעת הרמ"א שם שחולק ומתיר לגעת באוכל, ולא גזרו שיבוא לאוכלו כי גם לכולם אסור לאכול היום, מכל מקום אם יהיה מותר לכהן לאכול קצת, פשיטא דיש לחוש שיאכל ככותבת, יעו"ש. הרי לפנינו שבדאי שבענינו יש חשש שאם יאכל קצת שיבוא לאכול ככותבת.

ב. שו"ת רע"א - קמא - סימן ט

גם לא מצינו דעשה ששוה בכל קודם לעשה שאינה שוה בכל והרי בברכות [דף כ"ז] ה' לפניו שני תפילות מנחה ומוסף מנחה קדים דתדיר, ולא נקיט הטעם דמנחה שוה בכל דנשים חייבות בתפילה ומוסף אינה שוה בכל, **דלכאורה נראה דנשים פטורות מתפילת מוסף כיון דנשים לא היו שוקלות אין להם חלק בקרבנות ציבור** וכ"מ בת' בשמים ראש ס' פ"ט ע"ש:

סימן ד

אי נשים חייבות בתפלת המוספים

הגרע"א ז"ל כתב שכן כ"י נ"י נסחפך
לכאור נשים פטורות מהפלה

במוסף כיון דאין שוקלות ואין להם חלק
בקרבנות המוספים ויטענו ז"ל דמזה מוכח
שכן פטורות ממלות הקרבנות במוסף
וממילא פטורות נמי מהפלה שיהיה במוסף
הקרבן ויבס"פ עמודי אור סימן ז' כתב
דברי דאין שוקלות נ"מ "מהפלות" כן
בקרבנות הכזור כדמוכח בשבועות ד"ה ע"ב
גבי שפיר בפנימי דכתיב לכל חטאתם
ואקשינן ואימא יולדת ע"ש [כן מוכח בזמנים
ד"ד דאמרין דלא שייך שינוי בעלים בקרבן
לכזור לפי שכולם בעליהם וכחזו החוס' דאי
ישחוט לשם נכרי לא משפיל משום דלא
מחוייב כפרה כמותו, והשתא אי כגשים
אין מהפלות בק"ל אכתי משכח"ל בפשיטות
שינוי בעלים בק"ל כשיחשוב לשם נשים והם
שפיר מחוייבים כפרה כמותו אפי"כ דכמה
באמת מהפלים בק"ל ומקרי שפיר בעלים
אשפ"י שאינם שוקלים כיון דרחמנא זכי לכו
כפרה כזו וכטין דאמרין ציומא דניא צי
דרחמנא זכי לכהנים חלק כפר כה"ג ע"ש.

ואכן גם לדברי העמודי אור שגשים
מהפלות בק"ל מ"מ י"ל דמחוייב
הקרבן הם פטורים דחויבא רמי רק על
האנשים, כיון שאינם שוקלות, אלא דכשביאו
האנשים את המוסף זכי לכו רחמנא כפרה
לנשים בגויי, וכיון דשכ"פ חיוז בבאה
הקרבן ליחא גבי נשים אכתי י"ל דפטורות
מתפלת המוסף כדרך שכן פטורים מחיוז
בבאה הקרבן.

ואכן בעמודי אור חוסף ראיח מזה דכתבו
החוס' מנחות דכ"ה ד"ה כל, דלכן
נבדו דבכר שכהנים פטורים משקלים גם
בלוויים פטורים, וכרי אשכחן דר' יוחנן
בן חנני שיהיה לוי והתפלל תפלת המוסף
כדאמרין בסוכה דף ר"ג משם לתפלת
המוספים, ולומר דהתפלל נדבך ז"ל לפתש"כ
הפוסקים בצרכות דכ"ה דתפלת מוסף אי"א
להתפלל נדבך, ולומר כשיטת ר"ת ז"ל דנשים
יכולות לגרך על מ"ע שהזמ"ג אע"פ

פטורות [דמ"מ אי עבדי מלוב קעבדי]
כל הרבה פוסקים חולקים בזכ על שיטת
ר"ת ז"ל, אפי"כ שאפי"כ שאינו שוקל חיוז
בתפלת המוסף משום דשכ"פ איח לכו כפרה
בקרבן המוסף, אכתי העמודי אור.
רע"ד אכתי אפשר לחלק מכהנים ולוויים
לנשים אשפ"י דאידי ואידי פטורין
משקלים, דנראה דמלות הקרבנות בקרבנות
הכזור ומלות שקלים חרי ענינים הם, דחיוז
הקרבנות בקרבנות הכזור רמוח על כל הכזור
ובכללם גם ככהנים ובלוויים, ואילו יאזייר
שהשקלים אינם מספיקים בקרבנות הכזור
וכיו הכזור נזקקים לגבות לעורך מלות
הקרבנות אפשר שזכר כיו מחוייבים
כהנים ובלוויים דעל כל ישראל רמיא
הקרבנות בקרבנות החובה, ודין שקלים ענין
אחר היא שאפילו נשים נלשכה משנה הרבה
המספיק לכל קרבנות השנה מ"מ חובה על כל
אחד לחת מהלית השקל כדי שיהא הקרבן לכזור
ממשה שלו, ומחוייב זה פטר רחמנא את
כהנים ובלוויים דא"ל שיהא בק"ל ממומנים,
אבל שכ"פ שיקר במלוב שיהא קרבן לכזור
קרב במושגו שפיר י"ל דרמיא חיובא גם על
כהנים ובלוויים כגון היכא שכל השקלים
אינם מספיקים ובאין לגבות מן הכזור לא
מדין שקלים אלא מדיו חיוז הקרבנות חובות
לכזור כיו גם ככהנים ובלוויים לריכוס
לכשתחפ, ומשוי"כ שפיר נקרא קרבנות הכזור
גם חובות ככהנים ובלוויים, וכי"כ אם יאזייר
שא"ל לכשיג צבחה כלריכוס לחובות הכזור
נשים אופן וא"ל ככן אחד נמלא צבחה
בדורשת לק"ל כי אותו ככן מחוייב ליתנו
לכזור במחיר וכשא"ל במחיר כי מחוייב
לחת גם בלא מחיר מלך חיוז הקרבנות החובות
דגם עלי דידכו רמיא.

אבל נשים שפיר י"ל דכחו דפטורין משקלים
כי: פטורים מעיקר המלוב דהקרבנות
החמדין ומוספין דהא כל קרבנות הכזור
כן מ"ע שהזמ"ג דמוכח ציוס ולא בלילה
והמוספים רק בזמנא שקבעה החורב וכל

מ"ע שהזמ"ג נשים פטורות, אלא שאילו היו
נשים חייבות בשקלים כי מזה הוכחה שגם
הם שייכים בחיוז בקרבנות לכזור אבל כיון
שכן פטורות משקלים שפיר נסחפך
הגרע"א ז"ל לומר דנשים פטורות מהפלה
המוספים וכ"ל.

רע"ש בעמודי אור שז"ד לומר דנשים
פטורות ממוסף משום דבאמת כל
תפלה היא מלות עשה שהזמ"ג והא
דמחוייבות בתפלה מצוה צנמרא צרכות
ד"כ ע"כ משום דרחמי ניכו, ותר"י בצרכות
כ"ה כתבו בדין דתפלת מוסף לאו רחמי
ניכו אלא שבה ומשוי"כ א"ל להתפלל אותה
נדבך, ושז נדפס כעת אריח עס דעת תורה
הבאות מהגאון מהרש"ם ז"ל וראיתי צ"ח
רפ"ו שהביא משם הל"ה צרכות דכ"ו אי
שכתב דנשים פטורות ממוסף מה"ע
שכתבו בשם בעמ"א, וכתב הל"ה דמ"מ
יכולות כן להתפלל לכ"ה. ושם הביא בשם
הצ"ח דנשים פטורות מתפלת המוספין
מטעם שאין שוקלות [אך כידוע ערערו
עובא על אמיחית הכפר צ"ח] והמהרש"ם
ז"ל בקי דא"כ כהנים ופחותים מכן כי
יפטרו מתפלת המוסף מ"מ דאין שוקלים
ואין לעיין בספר בית יצחק סי"ז, וש"מ
מכ"ה ח"ב סימן כ"ה. שזכרנו צמ"ב סי'
ק"ו סק"ד שהביא דברי הל"ה כ"ל וכתב
שצמ"ג פסק דחייבות ע"ש.

מקראי קודש

זכ

"כל כהן שאנו שוקל אצו חוטא, והיה שלויים פטורים מלשקל לבן וכוכרי, זכוכי כל העובר על המקרים מכן עשרים שנה ומעלה, ולויים לא היו נמנים (עין רע"ב שם מ"ג ד"ה א"ה מ' משכבני, ובחזקת מ"ד ד"ה כ"ל) וכי כהנים ולויים פטורים מהחילת המוספים, והרי בודא, אמר רבי יהושע בן חנניא [שוחזר לו] בסוכה (דף ג' ע"א) "ששם לחמלה המוספין", וע"כ שאין חובת החילת המוספין חלוף בחיוב מצות הניגה מהצית-השקל אלא במפרת הקרבנות וגם המפורים ממצות שקלים מי"ם מהכפרים בכל קרבנות הצבור (ב' פ"ד של כ"ה גדול שבה משל, ומ"ה אורי והנהיג מהכפרים ב' והחייא אמרין בשבועות (דף ה') בשעיר המגשי שמכפר על טומאת מקדש קדשיו, זכוכי לכל חטאים כ"י ע"ש, ומר"ה הש"ס אמר וילדת ומפריך קרא לוכי ע"ש] הרי מוכרח דגם נשים ולא נחזיבו בשקלים מ"ם ב' כפרה בשעיר נזונה, אף שכולם באים מהרומה והשכח

מקראי קודש
מקראי קודש
מקראי קודש

2) וגם המפורים מצות שקלים מי"ם מהכפרים ע"ה בנחום (דף ע"א) : קטני יחיד וזכאי זכוכי מה צבור בנ"ר אף יחיד בנ"ר, מי ולא שחיר בקרבן נשים ע"ה, ולבארת משמע ואין לנשים שכיבות בקרבנות צבור. אבל יש לדחות דכחית המכא מה צבור בנ"ר הינו דאין לנשים חלק בהם. אלא מהכפרים, גם י"ל דכחית המכא ימה צבור בנ"ר הינו ע"ה נ"ר ולא רק נשים, אף קרבן חזיר גם בקרבן של בנ"ר ולא בקרבן נשים בלבד.

וע"ה ברומלעל סתים (פ"ד ד"ה) : — פרט לנשים ולקטנים שאין מצטרפין לרוב. בני ישראל פרט לנשים ולקטנים שהן מהכפרין עמיהו, ע"כ. ויע"ה במחזק (דף ג') שלחבר י"ש פ' העלם דבר של צבור מהרומה השלשה הוא בא, ונראה וכלן צריכים רבוי מיוחד לנשים ולקטנים שהן מהכפרים עמיהו משום שאין שקולות רבא והנהיג לשאן מפרת הקרבנות חלית בהשתתפות בשקלים. שאף על פי שאין שקולות מ"ם מהכפרות.

שחזקת קרבן צבור לשם המפורים משקלים אם נקרא שניו בקלים

והנה יש מהאחרונים שהביאו ראיה לדבר זהמכ"ם שחזקת מכן עשרים חוב במחזות השקל מהא ואמרין בנחום (דף ז') דבקרבן צבור לא שחיר שניו בקלים שהרי חבל בעליו, וע"ה שם בנחום ולשם ע"כ"ס א' קטן לא מספיק משום דבקינן דמיא ודמיא דידה דמחזות כפרה כמחזות ואם נראה שחזקת מכן עשרים שנה אצו חוב במחזות השקל ואין לו חלק בקרבנות צבור, הרי משכחת ליה שניו בקלים ששחזק על פי שהוא מפרת מכן עשרים דמחזות כפרה הוא ואין לו חלק בקרבן צבור. אלא גם לשיטת הרמב"ם יקשה והשתדל ששחזק לשם נשים וכו', אלא להג"ל שאף המפורים ממצות שקלים מ"ם מהכפרים בקרבנות הצבור ויחא, דמסבירא ששניו בקלים במחזות בקרבן חילא מילא, והיוו דלא נקרא שניו בקלים אלא בשחזק לשם פי שלא הנכסר בקרבן זה, אבל בשחזק בקרבן צבור לשם נשים אדע"ה, שאין חלק בו, ולא נקרא ככר שניו בקלים, ולפי זה אין ראה גם לדבר זהמכ"ם, שום דלכור החנוך שחזקת מכן עשרים אצו חוב במחזות השקל, מ"ם הוא הנכסר בקרבן צבור ולא נ"ר שניו בקלים.

זכ

ארבע פרשיות

סימן י'

פחות מכן עשרים אם יכול לעבור לפני החובה המוספים ואם חזיב תפילת המוספים תלוי בחיוב הנציגת מחצית השקל

העיר ירדני והדג"ה ד"ס' שחזר על זה שלא נהגו להקפיד שחזקת מכן עשרים לא יאח שחזקת צבור במוספים, כי בספר "מנהג-המקדש" (פרשת כי-תשא) כתב : "לפי מה שכתב בשו"ת "בשמים-ראש" (הרבא בחדושי רמב"ם אר"ה סימן ק') ונשים פטורות מהחילת המוספין, משום דחלה זו עיקרה באה לוכר קרבן מוסף וקרבן זה נעשה ממצות שקלים, ומכיון שנישים לא נחזיבו בשקלים ואין להם חלק בקרבן מוסף, לכן פטורות מהחילת והבאה במקום קרבן זה. [ע"ה] לדעת החנוך, הרע"ב, הרוקח והגר"א דפחות מכן עשרים פטור מהחילת השקל, א"כ לפי המכא הנ"ל אין להם חלק בקרבן מוסף ומכא נמצינו פטורים מהחילת מוסף וכו', א"כ אין לאיש פחות מכן עשרים לעבור לפני החובה במחילת המוספין לחוצא את הצבור"ל.

ויש ללמד דכחית על המנהג שלא להקפיד על זה, כי מלבד שקל עצם שחזקת ה"חזק" והרע"ב שחזקת מכן עשרים פטור מהחילת-השקל, המוספים חולקים על זה, ודעת הרמב"ם והרמב"ם דמבין י"ג ומעלה שהוא בכלל איש, חייב במחצית-השקל בכל מצות החזקת וס"ל שהמפוסק דכחית 'מכן עשרים' בתרומת ארנים הוא דכוכי, משא"כ במפוסק הקודם דאירי בתרומת הקרבנות ולא כוכי 'מכן עשרים' חייב מכן י"ג. (עין "תוס' ירמיה" רמשה-ברוריה" סימן תרצ"ב ס"ק ה').

אם המוספים משקלים מהכפרים בקרבן צבור

גם עצם ההנהגה של ה"בשמים-ראש" שחזקת תפילת המוספים תלוי בחיוב הנציגת מחצית-השקל, הנ"ל, אלע"ה (כ"א-צנח"ק) אר"ה סימן ב') והנ"ל העל"ר (ע"מ-ירדני) סימן ז') חולקים על זה והוכיחו שאין מפרת הקרבנות תלוייה בהשתתפות בשקלים, שאף המפורים ממצות שקלים מהכפרים בקרבנות הצבור, וראיה מכן בוכרי דס"ל (שקלים פ"א מ"ד)

1) ובמסנה ברוחא סימן חצ"ה. המב"ם שם הוא על דבר המכא שכתב ואין חוב ליתן רק פי שהוא מכן כי וכלעלה וד"ה כהן המב"ם שחזקת תפילת המכא אצל החריש כהן שחזקתם חולקים וס"ל דמבין י"ג ומעלה, ודע"ה פמפסן שחזקת מוסף דבר המכא שקאף על החילת דבריו "שיש ליתן קודם פורים מחזקת מן המפוסק וכו' נ"ר למחזקת השקל וכו' ולע"ה דבר המכא הם רק לשחזקת החנוך והרע"ב. אלא בספר "מנהג-החזק" כתב לע"ה דבר המכא וקאף רק על סוף דבריו שלע"ה זה יש ליתן ב' תנאי ממש וכו' וכו' ל"ה חרומת שכתב במשה ואח"ה מכן חרומת אצו חוב על זה דבר המכא שאין חוב ליתן רק פי שהוא מכן עשרים דחזקת אצו חוב לוכי לא זה חייבים אלא מכן עשרים ולע"ה נאמסר מוסף כן בוכרי המכא וקע"ה לע"ה יחזיר קוש', עשרים ולע"ה נאמסר מוסף כן בוכרי המכא וקע"ה לע"ה יחזיר קוש'.